პირველადი ისტორიულ-არქიტექტურული კვლევა

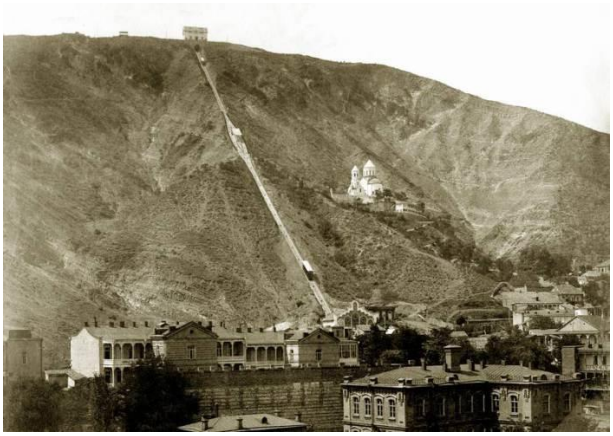
ფუნიკიულიორის პლატოზე არსებული კაფე-ბარის რეკონსტრუქციის პროექტისათვის

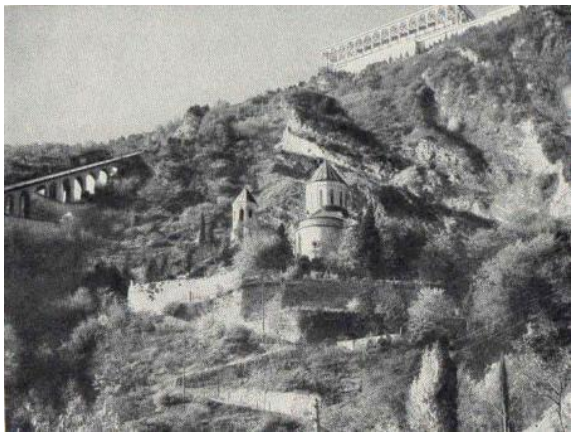

თბილისი
2014

მთაწმინდა თბილისის ბუნებრივი დომინანტია. მთაწმინდის ფერდი საუკუნეების განმავლობაში გაუნაშენიანებელი იყო და მხოლოდ მის შუა წელზე არსებობდა ჯერ კიდევ ადრე, შუა საუკუნეებიდან საეკლესიო ნაგებობა. დღეს ამ ტაძრის კვალი აღარ არსებობს, ხოლო ის ეკლესია, რომელსაც „მამა დავითი“ ჰქვია, რიგით მესამეა და XIX საუკუნის შუა წლებს განეკუთვნება.

მთაწმინდამ სახელი მიიღო ქრისტიანული რელიგიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სავანის – ათონის მთის მიხედვით. გადმოცემით მთის აღმოსავლეთ კალთაზე სენაკი გამოუქვაბავს ერთ-ერთ ასურელ მამას – დავითს. IX საუკუნეში აქ ივერიის ღვთისმშობლის ეკლესია იდგა, მის ადგილას 1542 წელს ძმებმა ნიკოლოზ და დავით გაბაშვილებმა წმ. დავითის მონასტერი ააშენეს. ახლანდელი ეკლესია აგებულია 1871 წელს. აქვეა მცირე ზომის ფერისცვალების ეკლესია (აგებულია 1809 წელს). ეკლესიებთან მისასვლელი გზა გაიყვანეს 1817 წელს. XIX საუკუნის დასაწყისამდე მთაწმინდა ტყით იყო შემოსილი. ახლანდელი ტყე ხელოვნურია.

1900 წლის ივლისს ქალაქის თვითმმართველობამ ხელი მოაწერა ხელშეკრულებას თბილისში ფუნიკულიორის გაყვანის შესახებ და დაამტკიცა ბელგიელი ინჟინრის ალფონს რობის პროექტი.

ხელშეკრულება ითვალისწინებდა შემდეგს: მშენებლობის დამთავრების შემდეგ ფუნიკულიორის გზის თვითმმართველობისათვის გადაცემას, 5 წლამდე ბავშვების, ფოსტის დამტარლებლებისა და პოლიცია-ჯანდარმერიის უფასო მგზავრობას, ბელგიის ანონიმური საზოგადოება ფუნიკულიორს ექსპლუატაციას გაუწევდა 45 წლის განმავლობაში, შემდეგ კი იგი უსასყიდლოდ გადაეცემოდა ქალაქს. ხელშეკრულებაში ნავარაუდევი იყო აგრეთვე მთაწმინდასა და კოჯორს შორის ელექტრული რკინიგზის გაყვანა.

ფუნიკულიორის მშენებლობა 1903 წლის სექტემბერს დაიწყო, მის მშენებლობაში მონაწილეობდნენ უცხოელი სპეციალისტები. მშენებლობის პროექტი შეადგენდა ფრანგმა ინჟინერმა ა. ბლანშმა, არქიტექტურული ნაწილი დაამუშავა თბილისელმა ხუროთმოძღვარმა ა. შიმკევიჩმა. გზის მშენებლობას ხელმძღვანელობდნენ ბელგიელი და იტალიელი ინჟინრები ი. რაგოლერი და ა. ფონტანა-როსი. ფუნიკულიორის მშენებლობაში დიდი წვლილი შეიტანა ნიკო ნიკოლაძემ, რომლის ინიციატივით მოკლე დროში შესრულდა რკინაბეტონის სამუშაოები ესტაკადისათვის.

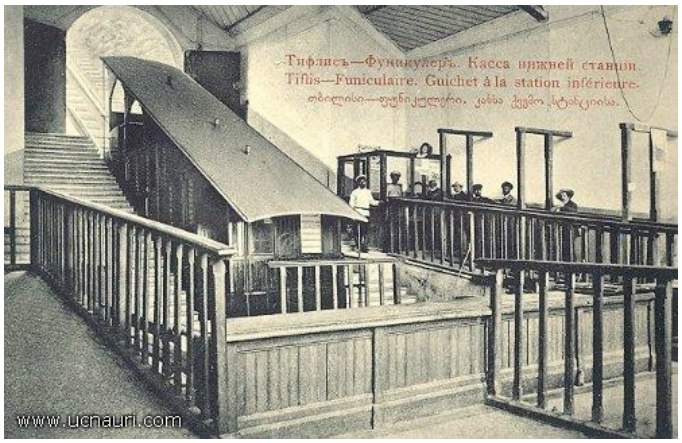

ფუნიკულიორი გაიხსნა 1905 წლის 27 მარტს. გაზეთი "კავკაზი" წერდა, რომ ორივე სადგური დროშებით იყო მორთული. დილის 10 საათისთვის ფუნიკულიორის ქვედა დარბაზში თავი მოიყარა მიწვეულმა ხალხმა. ქალაქის თავმა, გამგეობის წევრებმა, სხვადასხვა საზოგადო დაწესებულების წარმომადგენლებმა და ჟურნალისტებმა. კურთხევის დაწყების წინ დავითის ეკლესიის ხელმძღვანელმა ო. მაქაროვმა (ალბათ, მაქარაშვილმა) წარმოთქვა სიტყვა. მადლობა გადაუხადა ფუნიკულიორის თაოსნებს და მშენებლებს. წირვა-კურთხევის შემდეგ სტუმრები ვაგონში შევიდნენ.

ვაგონის წინა ბაქანზე მოთავსდნენ – ო. მაქაროვი, ქალაქის თავი, ფუნიკულიორის მშენებელი ბატონი ბლაში, ბელგიის ვიცე-კონსული ბატონი აივაზოვი და სხვები. როცა ვაგონის წინ გაჭიმული ლენტი გადაჭრა, ქალაქის თავმა თქვა: "ქალაქ ტფილისის მოსახლეობის სახელით მივესალმები ამ ბრწყინვალე წარმოებას და ვაცხადებ ტფილისის ფუნიკულიორს გახსნილად". გაისმა სასიგნალო ზარები და ვაგონი დაიძრა.

ამავე დროს ზედა სადგურიდან მეორე ვაგონმა დაიწყო დაშვება. ნელა მიიწევდა ვაგონი ზევით. სტუმრების წინ იშლებოდა თბილისისა და მისი გარეუბნების ლამაზი ხედი, კავკასიის მთების პანორამა და ბოლოს გამოჩნდა შორეული ყაზბეგის მოთეთრო

მწვერვალი. 6 წუთის შემდეგ ვაგონი ზედა სადგურთან გაჩერდა. გაისმა ერთსულოვანი “ვაშა”, შესრულდა შემხვედრი მარში. სიმღერის თანხლებით მღვდელმა წმინდა წყალი აპკურა სადგურსა და სამანქანო განყოფილებასთან შეკრებილთ. სადგურის დათვალიერების შემდეგ სტუმრები ავიდნენ ზევით, მეორე სართულზე, სადაც ვრცელ დარბაზში მათ შესთავაზეს საუზმე და შამპანური. წარმოითქვა სიტყვები, სადღეგრძელოები. იმ საზეიმო დღეს მთელი ძალით მუშაობდა თბილისის ფუნიკულიორი.

პეტერბურგში გამომავალი ჟურნალი “ნივა” (1905, #38) თბილისის ფუნიკულიორზე წერდა: “ეს შესანიშნავი ნაგებობაა მოწყობილი ცნობილი უცხოეთის ფუნიკულიორების მსგავსად. რაღაც დაახლოებით ასეთი რამ არსებობს ქვედა ნოვგოროდში, მაგრამ იქაური ფუნიკულიორი ვერც კი შეედრება წმინდა დავითის მთაზე აგებულ გზას. ამჟამად თბილისის ფუნიკულიორი დიდი წარმატებით სარგებლობს თბილისის მცხოვრებთა შორის და წარმოადგენს ქალაქის ერთ-ერთ ღირსშესანიშნაობას, რომლებითაც ესოდენ მდიდარია საქართველოს დედაქალაქი”.

მაშინ, 1905 წელს, თბილისმა შესანიშნავი ნაგებობა შეიძინა და ფუნიკულიორი ქალაქის სავიზიტო ბარათი გახდა.

თბილისის ფუნიკულიორის გახსნას დიდი ფერწერული ტილო უძღვნა ნიკო ფიროსმანმა.

თბილისის ფუნიკულიორი მსოფლიოს სამთო-საბაგირო გზებს შორის ერთ-ერთი უდიდესი და ულამაზესი ნაგებობაა. გზის სიგრძე – 501 მ, ლიანდაგის დახრის კუთხე – 28-33°, ხოლო რელსებს შორის მანძილი – 0,98 მ.ვაგონში 50 კაცი ეტევა. ფოლადის ბაგირის დიამეტრი 33 მმ. ფუნიკულიორის რკინიგზას სამი გაჩერება აქვს. გზის შუა ადგილზე მოწყობილია 70 მ სიგრძის სპეციალური ბაქანი, სადაც ვაგონები გვერდს უვლიან ერთმანეთს. აქედან უკავშირდებიან მგზავრები მთაწმინდის პანთეონს.

ზედა სადგურზე კოშკურებიანი ორსართულიანი ნაგებობა, "როტონდა" აიგო, სადაც იმავდროულად კაფე-ბარი და რესტორანი იყო განთავსებული. ფუნიკულიორის ზედა სადგურის სიმაღლე ზღვის დონიდან 727 მ, ქვედა სადგურისა 460 მ, სადგურებს შორის დონეთა სხვაობა – 267 მ.

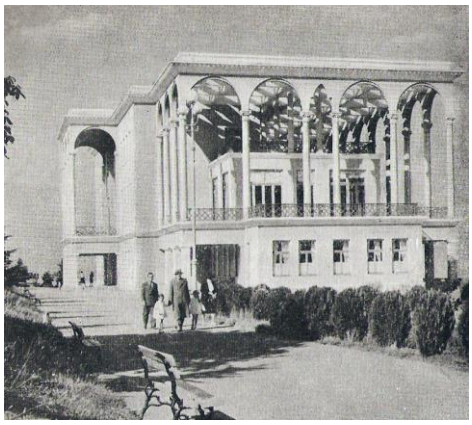
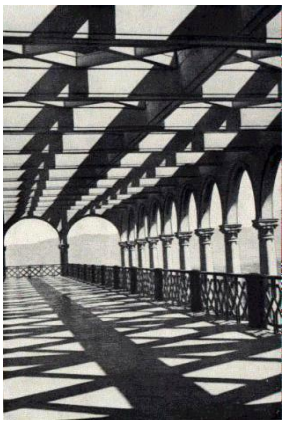

ფუნიკულიორის პირველი რეკონსტრუქცია ჩატარდა 1936-1938 წლებში, დაძველებული ზედა სადგურის ადგილას აშენდა ახალი (ავტორები არქიტექტორები: ზ. და ნ. ქურდიანები, თანაავტორი ა. ვალაბუევი). 1968-1969 წელს ამჯერად ძველი ქვედა სადგურის ნაცვლად აიგო ახალი შენობა, შეიცვალა ვაგონების მარები და გაფართოვდა ფუნიკულიორთან მისასვლელი მოედანი.

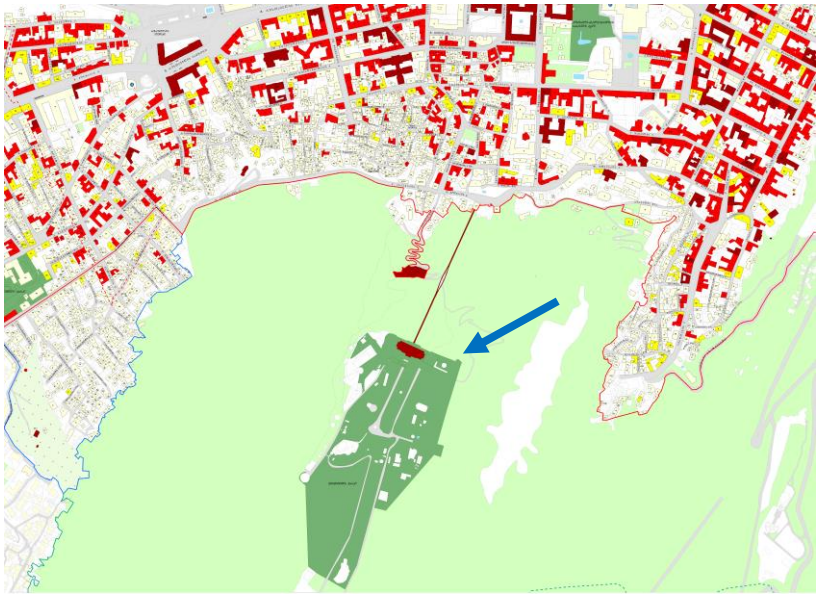
მთაწმინდის პარკი ფუნიკულიორის ზედა სადგურის ღერძზე 1930 წელს გაშენდა. მისი ფართი 100 ჰექტარს აღემატება და თბილისის ყველაზე მაღალი პარკია. პარკის მთავარი ღერძი 210 მეტრი სიმაღლის სატელევიზიო კოშკი-ანძაა. პარკს თბილისში ერთ-ერთი საუკეთესო ადგილმდებარეობა აქვს.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მთაწმინდის პლატოზე კულტურისა და დასვენების პარკის მოწყობა, რომლის შემადგენელი ნაწილია ზ. და ნ. ქურდიანების მიერ დაპროექტებული ფუნიკულიორის ზედა სადგურის და რესტორნის შენობა. მის არქიტექტურაში ოსტატურადაა გამოყენებული იმდროინდელ დასავლეთში პოპულარულიარტ-დეკოს არქიტექტურის მხატვრული ესთეტიკა.

ფუნიკულიორის ზედა სადგურის და რესტორნის არქიტექტურამ მნიშვნელოვნად განსაზღვრა მთაწმინდის სილუეტის საერთო სახე და ამ ბუნებრივი დომინანტის არქიტექტურულ დასრულებად იქცა. ნაგებობის თეთრი მოცულობა თავისი გამჭვირვალე მსუბუქი თაღებითა და აზიდული სვეტებით 40-იანი წლების ქართული არქიტექტურული სკოლის ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო მიღწევაა. ქურდიანების შენობის ზუსტად ნაპოვნი მასშტაბი და მისი თანაფარდობა ბუნებრივ ლანდშაფტთან გადამწყვეტი აქცენტი გახდა მთაწმინდის ურბანულ ათვისებაში და თავისი სრულყოფილებით საბოლოოდ უკუაგდო მთაწმინდის ფერდის განაშენიანების უტოპიური იდეები (ასეთი განზრახვები არსებობდა როგორც მეფის რუსეთის დროს, ასევე საბჭოთა პერიოდში).

ფუნიკულიორის ტერიტორიაზე ოქროყანიდან მისასვლელი სამანქანო გზის ბოლოს, ჯერ კიდევ 60-იანი წლებიდან არსებობდა ერთ-ორსართულიანი კაფე-ბარი, რომელიც უკანასკნელი წლების განმავლობაში, ისევე, როგორც დიდი რესტორნის შენობა ნახევრად დაინგრა.

ფუნიკულიორის პლატოზე გამავალი ნაწილით შენობა ერთსართულიანია, ხოლო მთის ფერდის მხარეს ორსართულიანი. ნაგებობა არ გამოირჩეოდა მხატვრულ-არქიტექტურული სახით და იმ დროისთვის ტიპიური მცირე პავილიონების ყაიდაზე იყო გაფორმებული.

კაფე-ბარის შენობა ფუნიკულიორის პარკის საზღვრის გარეთ ბუნებრივი ხევის ღრმულში მდებარეობს და თბილისიდან აღქმისთვის თითქმის უხილავი იყო, რადგანაც წიწვოვანი ხეებით არის გარშემორტყმული და მის ცენტრალურ ნაწილშიც ერთ-ერთი ნაძვი მთლიანად არის შენარჩუნებული.

აღსანიშნავია ასევე ამ ადგილიდან გაშლილი თვალწარმტაცი ხედი, რომელიც ფუნიკულიორის დამთვალიერებლებისათვის ამ ობიექტის ტურისტულ მიმზიდველობას განაპირობებდა.

რეკომენდაცია

ფუნიკულიორის ზედა პლატოზე არსებული კაფე-ბარის ნაგებობის რეკონსსტრუქციის პროექტისათგვის გასათვალისწინებელია:

- არსებული შენობის მასშტაბი და გაბარიტი არ უნდა შეიცვალოს;
- არსებული დეგრადირებული შენობის რეკონსტრუქცია სასურველია მინიმალისტური არქიტექტურული ხასიათის შესატყვისად, იმისთვის, რომ შენობამ მაქსიმალურ კომფორტულობასთან ერთად ვიზუალურად არ გადატვირთოს ძეგლის გარემო და არ გაჩნდეს აქცენტის სახით ჩამოყალიბებულ ლანდშაფტურ ხედზე;
- მნიშვნელოვანია მოცულობის გარშემო და მის შიგნით არსებული მარადმწვანე ნარგავების შენარჩუნება, რაც დაეხმარება არქიტექტორს გარემომცველ ბუნებასთან ორგანულად შერწყმული არქიტექტურის შესაქმნელად;
- მნიშვნელოვანია მოცულობის გარე კედლების ფერადოვნება იყოს დამჯდარი, არამკვეთრი, შორხედზე უხილავი;
- ვფიქრობ, ახალ არქიტექტურაში გამოსაყენებელია ხის ბუნებრივი მასალის მხატვრულობა, როგორც ლანდშაფტურ გარემოში ობიექტის განთავსების საუკეთესო საშუალება.

ვფიქრობ, რომ ამ რეკომენდაციების დაცვის შემთხვევაში არსებული დეგრადირებული შენობის რეკონსტრუქციით ფუნიკულიორის პლატოს მისადგომებთან ურბანული გარემოს ღირებულება გაუმჯობესდება და რეკონსტრუირებული ობიექტი ღირსი გახდება ამ მნიშვნელოვან ტერიტორიაზე არსებობისა.

ხელოვნებათმცოდნე
ლალი ანდრონიკაშვილი